

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

Ro'yxatga olindi:

№ БД 5111200 3.08

2017-yil "18" 08

Oliy va o'rta maxsus ta'lim
vazirligi

SHARQ TILLARI VA ESKI O'ZBEK YOZUVI
FAN DASTURI

Bilim sohasi: 100000 – Gumanitar soha

Ta'lim sohasi: 110000 – Pedagogika

Ta'lim yo'nalishi: 5111200 – O'zbek tili va adabiyoti

Toshkent – 2017

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2017-yil "24" - 08 dagi 603"-sonli buyrug'ining ___-ilovasi bilan fan dasturi ro'yxati tasdiqlangan.

Fan dasturi Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yo'nalishlari bo'yicha O'quv-uslubiy birlashmalar faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashining 2017-yil "18" - 08 dagi 4 - sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan.

Fan dasturi Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universitetida ishlab chiqildi.

Tuzuvchilar:

Abdirashidov Z. – ToshDO'TAU, "Xorijiy tillar" kafedrasi mudiri, PhD

Sotiboldiyeva S. – ToshDO'TAU, "Xorijiy tillar" kafedrasi dotsenti, filologiya fanlari nomzodi, dotsent

Taqrizchilar:

Shamsimuhamedov I. – ToshDO'TAU, "Xorijiy tillar" kafedrasi katta o'qituvchisi, filologiya fanlari nomzodi

Yusufzoda Z. – SamDU, "Tojik tili va adabiyoti" kafedrasi o'qituvchisi, filologiya fanlari nomzodi

Fan dasturi Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti Kengashida ko'rib chiqilgan va tavsiya qilingan (2017-yil "24" - 04 dagi 89"-sonli bayonnomasi).

I. O'quv fanining dolzarbligi va oliy kasbiy ta'limdagi o'rni

O'zbek tili va adabiyoti, folklorining tarixan shakllangan adabiy, lingvistik maktablari va ta'limotlarini, mumtoz va zamonaviy metodlarini, buyuk ajdodlarimizning o'zbek va jahon tilshunosligi rivojiga qo'shgan hissasi, ularning ilmiy merosi, ona tilimizning xalqaro miqyosdagi o'rni va nufuzi, uning boshqa tillar bilan aloqalari, o'zbek tili va adabiyotining rivojlanish istiqbollari bilan bog'liq ilmiy muammolarni tadqiq etish uchun arab va fors tillari va ularning grammatik normalarini o'rganish dolzarblik kasb etadi.

"Sharq tillari va eski o'zbek yozuvi" fani arab va fors tilini o'z ichiga oladi. Namunaviy dastur har ikki tilga oid ma'lumotlarni qamrab olgan.

"Sharq tillari va eski o'zbek yozuvi" bo'yicha bakalavr kursining maqsad va vazifalari o'zbek tili va adabiyotining har tomonlama taraqqiy topishida Mahmud Koshg'ariy, Yusuf Xos Hojib, Ahmad Yugnakiy, Atoiy, Sakkoki, Lutfiy kabi ilmu fan va adabiyot namoyandalarning xizmati va qoldirgan merosini, ayniqsa Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Muhammadrizo Ogahiy, Boborahim Mashrab, Muqimiy, Furqat kabi o'nlab mumtoz adiblarimizning umumbashariyat madaniy xazinasidan munosib o'rinni olgan asarlarini chuqur o'rganish va ilmiy asosda tadqiq etishga qaratilgan bo'lib talabalarda ilmiy axborot bilan ishlash ko'nikmalarini va malakalarini shakllantirish, o'qish, yozish, arab imlosidagi qo'lyozma, toshbosma gazeta, jurnal va ilmiy asarlarni o'qishga, ularidan o'z faoliyati uchun zarur bo'lgan axborotlarni olishga o'rgatish, joriy imloga tabdil va tahlil qila olishlariga erishish.

"Sharq tillari va eski o'zbek yozuvi" fani asosiy ixtisoslik fanlardan biri hisoblanadi. Ushbu fan dasturi "O'zbek tili tarixi", "O'zbek folklori", "O'zbek adabiyoti tarixi", "Navoiyshunoslik", "Matnshunoslik", "O'zbek tilshunosligi tarixi", "Leksikografiya asoslari", "O'zbek dialektologiyasi", "O'zbek mumtoz poetikasi asoslari" kabi umumkasbiy fanlar bilan uzviy bog'langan bo'lib, ushbu fanlarda aks etgan ayrim adabiy-nazariy masalalarni qamrab olishi jihatidan uyg'unlik kasb etadi.

II. O'quv fanining maqsadi va vazifasi

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarga arab va fors tillarining nazariy asoslari, ularning asosiy grammatik kategoriyalarini o'rgatish hamda ularni amalda tatbiq etish ko'nikmasini hosil qilish.

Fanning vazifasi – talabalarda ilmiy axborot bilan ishlash ko'nikmalarini va malakalarini shakllantirish, o'qish, yozish, arab imlosidagi qo'lyozma, toshbosma gazeta, jurnal va ilmiy asarlarni o'qishga, ularidan o'z faoliyati uchun zarur bo'lgan axborotlarni olishga o'rgatish, joriy imloga tabdil va tahlil qila olish ko'nikmasini hosil qilish.

"Sharq tillari va eski o'zbek yozuvi" o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida talaba:

- arab yozuvi va uning tarqalishi, arab harflarining o'ziga xos xususiyatlari, arab va fors tili fonetikasi, morfologiyasi, punktuatsiyasi, arab va fors tili lug'ati,

arab va fors tiliga xos qisqa va cho'ziq unlilar va boshqa belgilar, arab va eski o'zbek yozuvidagi o'zaro farqlar haqida *tasavvurga ega bo'lishi*;

- arab va fors tilida imlo qoidalarini, arab va fors tilida so'z yasashini, arab va fors tilida o'zak va o'rqali so'zlarni topa bilishni, arab imlosidagi matnlarni qiyinchiliksiz mutolaa qilib tabdil qila olishni, o'zbek tili tarkibidagi arab va fors so'zlarni tahlil qila olishni;

- arab va fors imlosining o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash, arab va fors imlosidagi matnlarni arab va fors imlosidagi matnlarni o'qish, arab imlosidagi matnlarni transkripsiya qilish, arab imlosida yozishni bilish, arab va fors tilidagi so'z va iboralarini tarjima qilishda lug'atdan foydalana bilish, arab imlosida xatosiz yoza bilishi va ulardan foydalana olishi;

- ilmiy axborot bilan ishlash, o'qish, yozish, arab imlosidagi qo'lyozma, toshbosma gazeta, jurnal va ilmiy asarlarni o'qish, ulardan o'z faoliyati uchun zarur bo'lgan axborotlarni olish, joriy imloga tabdil va tahlil qila olish va ulardan foydalanish *ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak*.

III. Asosiy qism (amaliy mashg'ulotlar)

Arab tili qismi bo'yicha

1-Modul. Arab tili tovushlar tizimi va yozuv

1-mavzu. Kirish. Fonetika va yozuv. Umumiy ma'lumotlar

Arab yozuvi va uning tarqalishi. Arab adabiy tilining vujudga kelishi. Klassik arab tili. Hozirgi zamon arab adabiy tilining shakllanishi. Arab lahja(sheva)larining o'ziga xosligi. Arab alifbosi.

2-mavzu. ا، ب، ت، ث، ج، ح، خ، د، ذ، ر، ز، س، ش harflari. Qisqa va cho'ziq unlilar

Arab harflarining o'ziga xos xususiyatlari. O'zbek va arab tillaridagi undoshlarning qiyosiy tasnifi. Arab tiliga xos undosh tovushlar. Unli tovushlar va ularning yozilishi. Bo'g'in.

3-mavzu. ذ، ر، ز، س، ش harflari. Tashdid

Shadda, ya'ni ikkilantirish belgisining so'zlarda ishlatilishi. So'zlarni to'g'ri o'qish qoidalar. Alif maqsura, ya'ni qisqa alifning so'zning oxirida o'qilish qoidasi. Ta-marbuta, ya'ni bog'langan "t" shaklining so'zda kelishi.

4-mavzu. ط، ظ، ع، غ harflari. Tanvin

Arab tilida tanvin, ya'ni kelishiklarning turlari. Tanvin damma (bosh kelishik)ning so'z oxirida o'qilishi. Tanvin kasa (qaratqich kelishik)ning so'z oxirida o'qilishi. Tanvin fatha (tushum kelishik) shakli.

5-mavzu. ه، و، ض، ص، ش harflari. Hamza

Arab tilida hamzaning turlari. Qat'iy (o'qiladigan) hamza va uning imlo qoidalar. Vastali (o'qilmaydigan) hamzaning yozuvda ifodalanishi.

6-mavzu. Shamsiy va qamariy harflar. Aniqlik artikli

Arab alifbosining 2 guruhga bo'linishi. Shamsiy harflar va ularning nomlanishi. Qamariy harflarning nomlanishi. Al-artikldagi "r" tovushining talaffuzi. Qamariy harf bilan boshlangan so'zlarning talaffuz etilishi. Shamsiy harflar bilan boshlangan so'zlarning talaffuzi.

7-mavzu. Eski o'zbek yozuvida xos harflar

Eski o'zbek yozuvga xos harflar, ularning nomlanishi, yozilish shakllari va o'qilish qoidalar.

8-mavzu. Eski o'zbek yozuvida xos harfiy birikmalar va ularning o'qilishi

Alif yo (y). So'z boshida qo'llanishi, uning «e», «i» unlisini ifoda qilishi, forscha, ba'zan turkiy so'zlarda «yo» harfining yozilmaslik an'analari yoki harakat bilan berilishi.

Alifu vov. So'z boshida qo'llanishi, uning «u», «o» unlilarini ifoda qilishi. Arabcha, forscha, ba'zan turkiy so'zlarda vov harfining yozilmaslik an'analari yoki harakat bilan berilishi.

Vovu alif. So'z o'rtasida, so'z oxirida u unlisining cho'ziq talaffuz qilinishini bildirishi, «o» unlisi kabi o'qilishi.

Nunu kof. So'z o'rtasida va oxirida qo'llanishi, hozirgi o'zbek tilidagidek «ng» tovushini ifoda qilishi.

9-mavzu. Islah qilingan eski o'zbek yozuvi va uning imlosi

Arab grafikasi asosidagi eski o'zbek yozuvining isloh qilinishi tarixi, uning «Chig'atoy gurungi» tashkiloti tomonidan amalga oshirilishi, yutuq va kamchiliklari. Unli tovushlarni ifoda qiluvchi harflar, undosh tovushlarni ifoda qiluvchi harflar, arab so'zlaridagi undosh harflar taqdiri, harakatlar taqdiri, raqamlar islohi.

2-modul. So'z turkumlari. Ismning turlari va uning grammatik kategoriyalari

1-mavzu. Ot so'z turkumi

Arab tilida otlarning turlari. Turdosh otlar va ularga oid soʻzlar. Yakka shaxs ismi, geografik joy nomi, narsa yoki jonivormning nomini anglatib kelgan atqli otlar.

2-mavzu. Sifat. Tub, nisbiy va rangni anglatuvchi sifatlar

Arab tilida sifatlarining turlari. Tub sifat va uning xususiyatlari.

3-mavzu. Olmoshlar

Arab tilida olmoshlarining turlari. Kishilik olmoshlari. Koʻrsatish olmoshlari, turlari, ularning gapdagi vazifalari. Soʻroq olmoshlari. Birikma olmoshlari. Ot bilan keluvchi birikma olmoshlarining vazifalari. Ajratuvchi yoki taʼkidlovchi olmoshning gapdagi vazifasi va qoʻllanilishi.

4-mavzu. Soʻz oʻzagi. Oʻzak undoshlar. Shakl yasovchi undoshlar

Arabcha soʻz oʻzagi undosh harflardan iboratligi. Arab alifbosidagi barcha harflar oʻzak tashkil qiluvchi undoshlar ekanligi. Noʻzak harflar va ularning qoʻllanilishi.

5-mavzu. Soʻz vaznlari

Arab tilidagi soʻzlarning xilma-xil shakllarini bir tartibga solish. Arab tilida vazn, yaʼni qoliplarning mavjudligi. Uch harfli feʼllarning vaznini yasalishi.

6-mavzu. Lugʻat bilan ishlash

Arab tilida lugʻat bilan ishlashda soʻzning oʻzagini aniqlanishi. Soʻzning oʻzagini aniqlash orqali soʻzning maʼnosini topish.

7-mavzu. Jins kategoriyasi

Arab tilida jins turlari. Muzakkar jins, yaʼni erkak kishini ifodalovchi soʻzlar. Muannas jins, yaʼni ayol kishini ifodalovchi soʻzlar.

8-mavzu. Kelishik kategoriyasi

Arab tilida kelishik: bosh, qaratqich va tushum kelishigi. Ismlarning turlanishi. Ikki kelishikli ismlar.

9-mavzu. Son kategoriyasi. Ikkilik son

Son va uning grammatik turlari. Ikkilik sonning yasash va shakllari. 10-mavzu. Koʻplik son. Toʻgʻri koʻplik

Koʻplik sonning gapdagi maʼnolari. Toʻgʻri koʻplikning yasash shakllari. Koʻplikda moslashuv.

11-mavzu. Siniq koʻplik

Siniq koʻplikning shakllari. Siniq koʻplikdagi soʻzlarning gapdagi vazifalari va xususiyatlari.

12-mavzu. Son. Sanoq son va ularning qoʻllanilishi

Son turlari. Sanoq sonlarning sanalmish bilan kelishi. Sonlarning moslashgan va moslashmagan aniqlovchilar bilan kelishi. Sanoq sonlarning jins bilan kelishi va uning oʻzgarish qoidalari.

13-mavzu. Tartib son va ularning qoʻllanilishi

Tartib son. Tartib sonlarning sanalmish bilan kelishi. ʼʼsoʻzining ishlatilishi. ʼʼsoʻzi soʻroq soʻzi vazifasida. ʼʼsoʻzi hitob soʻzi vazifasida.

14-mavzu. Holat kategoriyasi

Arab tilida soʻzlarning noaniq holatda kelishi. Soʻzlarning aniq holatda kelishi. Aniqlik artiklsiz kelgan soʻzlarning aniq holatda boʻlishi.

3-modul. Gap va uning turlari

1-mavzu. Ismiy gaplar

Arab tilida gap turlari. Ismiy gap va uning vazifalari. Gap boʻlaklarining kelish tartibi. Ismiy gapning jinsda va sonda moslashishi. Kesimi ega haqida xabar beradigan ismiy gap. Kesimi eganing oʻrni haqida xabar beradigan ismiy gap.

2-mavzu. Soʻroq gaplar va uning turlari

Arab tilida soʻroq gaplarning turlari. Umumiy soʻroq gaplar va ularga oid yuklamalar. Maxsus soʻroq gaplar va soʻroq olmoshlari. Old koʻmakchilar bilan birikkan soʻroq olmoshlari. Alternativ soʻroq gaplar va ularning gapdagi maʼnolari.

3-mavzu. Feʼliy gaplar

Feʼl-kesimli gap. Feʼliy gapning strukturasi.

2-mavzu. Fe'l boblari. Uch undoshli fe'llarning I bobi.
Fe'lning o'tgan zamon shakli

Arab tilida fe'l boblari haqida. I bob fe'li, shakllari. Arab tilida zamon shakllari. O'tgan zamonda fe'lining tuslanishi. O'tgan zamon fe'li bilan keluvchi yuklamalar.

3-mavzu. To'ldiruvchi

Arab tilida to'ldiruvchi. Vositali to'ldiruvchining gaplarda ifodalanishi. Vositasiz to'ldiruvchining vazifalari va ma'no xususiyatlari.

4-mavzu. Fe'l bilan kelgan birikma olmoshi

Fe'lga qo'shiluvchi birikma olmoshlarning gapdagi vazifalari. Fe'liy gapda fe'lga qo'shiluvchi birikma olmoshining ma'no va xususiyatlari.

5-mavzu. Fe'lning hozirgi-kelasi zamon shakli

Fe'lning hozirgi-kelasi zamon shaklining yasalishi. Hozirgi-kelasi zamon fe'li bilan qo'llaniladigan yuklamalar.

6-mavzu. Fe'l mayllari. Fe'lning shart mayli

Fe'l shart mayli yasalishi. Shart yuklamalari va ularning gapdagi vazifalari.

7-mavzu. Fe'lning istak mayli

Istak mayli, yasalishi. Istak yuklamalari va ularning gapdagi vazifasi.

8-mavzu. Fe'lning buyruq mayli

Fe'l buyruq maylining yasalishi. Buyruq maylining gapdagi vazifasi.

9-mavzu. II, V hamda III va VI bob fe'llari

II va V bob fe'llarining yasalish shakllari. III va VI bob fe'llarining yasalish shakllari. Ularning ma'nolari.

10-mavzu. IV, VII va IX bob fe'llari

IV, VII va IX bob fe'llarining yasalish shakllari. Ularning ma'nolari.

4-mavzu. Old ko'makchilar (predloglar)

Arab tilida old ko'makchilarning turlarga bo'linishi. Asl predloglar va ularning gapdagi ma'nolari. Ot predloglarning gapdagi vazifalari. Murakkab predloglarning ma'no xususiyatlari.

5-mavzu. Predloglarga qo'shiluvchi birikma olmoshlari

Birikma olmoshlarining predloglarga qo'shilishi va sodir bo'ladigan ayrim o'zgarishlar. Fe'liy yoki ismiy gaplarda predlogli birikma olmoshining kelishi.

6-mavzu. Kesimi old ko'makchi bilan kelgan ismiy gap

Old ko'makchili ismiy kesimning yasalishi. "Kechikkan ega" haqida ma'lumot. Kesim old ko'makchi bilan kelgan ismiy gapning vazifasi.

7-mavzu. So'z birikmasi. Moslashgan (sifatlovchi) aniqlovchi

Arab tilida so'z birikmalari. Moslashgan aniqlovchining gapdagi vazifasi. Aniqlanmish va aniqlovchining tartib qoidalari. Moslashgan aniqlovchining grammatik kategoriyalar bilan bog'lanishi.

8-mavzu. Moslashmagan (qaratqichli) aniqlovchi (izofa)

Izofa birikmasi. Qaratqichli aniqlovchi va uning grammatik xususiyatlari. Qaralmish va qaratqich aniqlovchi. Izofaning grammatik kategoriyalar bilan kelish qoidalari. Izofa zanjiri, uning yasalishi va gapdagi vazifalari.

9-mavzu. Egaga ta'sir qiluvchi yuklamalar

Arab tilida yuklamalarning turlari. Egaga ta'sir qiluvchi yuklamalarning o'ziga xos xususiyatlari. Yuklamalarning gapdagi vazifalari.

10-mavzu. Mutlaq inkor yuklamasi

Inkor yuklamalarining ismiy va fe'liy gaplarda kelishi. Inkor yuklamalari va ularning vazifalari.

4-modul. Fe'l

1-mavzu. Fe'l haqida umumiy ma'lumot

Arab tilida fe'l so'z turkumi haqida tushuncha. Fe'lning turlari. Fe'l zamonlari haqida ma'lumotlar. Fe'l mayllari. Arab tilida fe'l boblari.

11-mavzu. VIII va X bob fe'llari

VIII va X bob fe'llarining yasash shakllari. Ularning ma'nolari.

12-mavzu. Fe'l vaznlaridan yasalgan sifat-dosh shakllari

Sifat-dosh shakllari va ularning turlari. Aniq daraja sifat-dosh. Mu'jbul daraja sifat-dosh. Boblarning sifat-dosh shakllari yasashi va ularning ma'nolari.

13-mavzu. Fe'l vaznlaridan yasalgan masdar shakllari

Arab tilida masdar, ya'ni o'zbek tilidagi harakat nomi. Masdar shakllari. Har bir fe'l boblarining masdar shakllari yasashi va ularning ma'nolari.

Fors tili qismi bo'yicha

1-Modul. "Sharq tillari" faniga kirish

1-mavzu. Fors alifbosi xususiyatlari

Arab alifbosi asosidagi fors yozuvi turlari. Fors tilining taraqqiyot bosqichlari. Qadimgi fors tili. O'rta davr fors tili. Yangi (hozirgi) fors tili. Fors alifbosi.

2-mavzu. Fonetika

Unillar va undoshlar tavsifi, ularning imloviy xususiyatlari. Diftonglar. Bo'g'in. Urg'u. Diakritik belgilar (Zir, zabar, pish). Arab satr usti belgilari (tashdid, madda, tanvin, hamza). Shamsiy-qamariy harflar va ularning imlosi.

2-Modul. So'z turkumlari

1-mavzu. Ot so'z turkumi

Otlarning leksik belgilari. Turdosh va atoqli otlar. Aniq va mavhum otlar. Narsa va shaxs otlari. Otlarning morfologik belgilari. Son kategoriyasi. Forsiy so'zlarda ko'plikning ifodalanishi. Arabiy o'zlashmalarda ko'plik shakli. Otlarning yasashi. Otlarning sintaktik vazifalari.

2-mavzu. Sifat so'z turkumi

Sifat va uning darajalari. Asliy va nisbiy sifatlar. Sifatlarning ma'no guruhlari: rang-tus sifatleri; shakl-ko'rinish bildiruvchi sifatler; hajm-o'lchov bildiruvchi sifatler; holat bildiruvchi sifatler; hid bildiruvchi sifatler; xususiyat bildiruvchi sifatler; maza ta'm bildiruvchi sifatler; makon-zamon bildiruvchi sifatler. Sifatlarning yasashi.

3-mavzu. Olmoshlar

Olmosh haqida ma'lumot. Olmoshlarning turlari: Kishilik olmoshlari. O'zlik olmoshi. Ko'rsatish olmoshlari. So'roq olmoshlari. Belgilash olmoshi. Gumon olmoshi.

4-mavzu. Son so'z turkumi

Son so'z turkumi haqida tushuncha. Sonning ma'no turlari. Tartib va miqdor sonlar. Kasr sonlar. Sonlarning tuzilish turlari. Yil, oy va kunlarning ifodalanishi. Numerativlar.

5-mavzu. Fe'l so'z turkumi

Fe'l haqida tushuncha. Infiniv fe'llar. Shaxs-son qo'shimchalari. Bog'lama (ast) va uning bo'lishsiz shakli. Bog'lamaning to'liq shakli (hast) va uning tushlanishi. Fe'llarning tuzilishi: sodda fe'llar, prefiksli fe'llar va qo'shma fe'llar. Fe'l zamonlari. Fe'l negizlari va ularning yasalishi: O'tgan zamon fe'l negizi; Hozirgi-kelasi zamon fe'l negizi. Qo'shma fe'llar, ularning kontakt va distant holati. Fe'l mayllari. Fe'l nisbatlari. Fe'lning vazifadosh shakllari: Sifatdosh. Ravishdosh. Harakat nomi. Modal fe'l va modal so'z.

6-mavzu. Ravish so'z turkumi

Ravishning gap bo'lagi vazifasidagi ahamiyati. Ravishlarning yasalishi. Ravish - frazeologik birlikma. Ravishlarning ma'no turlari. Holat (tarz) ravishi. Miqdor-daraja ravishi. O'rin ravishi. Payt ravishi.

3-modul. Fors tilida ko'makchi va bog'lovchilar

1-mavzu. Predlog (old ko'makchi)lar

Predloglarning umumiy tavsifi. Predloglarning turlari: asosiy, izofali va murakkab predloglar.

2-mavzu. 1) ortko'makchi

1) ortko'makchi va uning qo'llanilishi.

3-mavzu. Bog'lovchilar

Bog'lovchi haqida umumiy tushuncha. Bog'lovchilarning tuzilishi: sodda va qo'shma bog'lovchilar. Bog'lovchilarning qo'llanilishiga ko'ra turlari: yakka va takroriy bog'lovchilar. Bog'lovchilarning vazifasiga ko'ra turlari: Teng bog'lovchilar (biriktiruv bog'lovchisi; zidlov bog'lovchisi; ayiruv bog'lovchisi); Ergashtiruvchi bog'lovchilar (aniqlov bog'lovchisi; sabab bog'lovchisi; maqsad bog'lovchisi; shart va to'siqsizlik bog'lovchisi; chog'ishtiruv bog'lovchisi).

5-modul. Undov va taqlid so'zlar

1-mavzu. Undov so'zlar

Undov haqida umumiy tushuncha. Undovlar tuzilishiga ko'ra turlari: Sodda undovlar; tarkibli undovlar. Undov so'zlarning ma'nosiga ko'ra tasnifi: His-hayajon bildiruvchi undovlar; Buyruq xitob unlovlar.

2-mavzu. Taqlidiy so'zlar

Taqlid so'zlar haqida tushuncha. Tovushga taqlid so'zlar. Harakat va holatga taqlid. Taqlid so'zlarning tuzilishi. Taqlidiy so'zlarning sintaktik vazifasi

5-modul. Sintaksis

1-mavzu. So'z birlikmasi va sodda gap

Izofali konstitutsiya. Gapda so'z tartibi. So'z birlikmasi turlari: ismiy so'z birlikma; infinitivli so'z birlikmasi; sifat-doshi so'z birlikmasi; ravishli so'z birlikmasi; olmoshli so'z birlikmasi; izofali so'z birlikma

2-mavzu. Sodda gap

So'z birlikmasi va gap. Yoyiq va yig'iq sodda gap. Bir bosh bo'lakli gap va uning turlari: Shaxsi ma'lum gap. Shaxsi noma'lum gap. Shaxsi umumlashma gap. Shaxtsiz gap. Atov gap. So'z-gap. Gapning maqsadga ko'ra turlari: Darak gap; So'roq gap. Buyruq va his-hayajon gap.

3-mavzu. Gapning bosh bo'laklari

Ega va uning ifodalanishi. Kesim va uning ifodalanishi: Fe'l kesim; Ot kesim. Fe'lning distant va kontakt holatida kesimlikning ifodalanishi.

4-mavzu. Gapning ikkinchi darajali bo'laklari

To'ldiruvchi va uning ifodalanishi (fe'l, ot va sifat bilan ifodalangan to'ldiruvchilar). Aniqllovchi va uning turlari. Hol va uning turlari (Harakat tarzi holi, payt holi, o'rin holi, maqsad holi, sabab holi, shart holi, to'siqsizlik holi).

5-mavzu. Qo'shma gap

Bog'langan qo'shma gap va uning turlari: Biriktiruv bog'lovchili qo'shma gap; Zidlov bog'lovchili qo'shma gap; Ayiruv bog'lovchili qo'shma gap.

Ergashgan qo'shma gap va uning turlari: Ega ergash gapli qo'shma gap; Kesim ergash gapli qo'shma gap; To'ldiruvchi ergash gapli qo'shma gap; Aniqllovchi ergash gapli qo'shma gap; Hol ergash gapli qo'shma gap. Bog'lovchisiz qo'shma gap.

IV. Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlarni o'tkazishda quyidagi didaktik tamoyillarga amal qilinadi:

- amaliy mashg'ulotlar mavzusini aniq belgilab olish;
- o'qituvchining innovasion pedagogik texnologiyalardan umumiy foydalana olishi;
- talabada natijani mustaqil tarzda qo'lga kiritish imkonini ta'minlash.

Amaliy mashg'ulot doirasida beriladigan fanning nazariy qismi mazmuni

Arab tili bo'yicha: Arab tili alifbosi va yozuvi, u haqda qisqacha ma'lumot. Arab alifbosining o'ziga xos xususiyatlari. Munfasil va muttasil harflar. Diftonglar. Arab tili tovush tarkibi va uning alifboda ifodalanishi. Arab tilida harflarning talaffuzi, ularning yozilishi va o'qilishi. Unli va undosh harflar. Qisqa va cho'ziq unilarning yozuvda ifodalanishi. Belgilar. Arab tilida so'z yasalishi, vaznlar, arabiy konstruksiyalar. Arab tilida so'z aniq va noaniqligining ifodalanishi. Arab tilida so'z tarkibi. O'zak va uning turlari. Otlarda jins kategoriyasi. Ot va fe'l kesimli sodda yig'iq gap. So'roq va ko'rsatish olmoshlari. So'roq gapning yasalishi. Arab tilida son kategoriyasi. Olmoshlar. Aniqllovchi va uning turlari. Sifat va uning darajalari. Arabiy izofaning yasalishi va imlosi. Izofa zanjiri. Egalik affiksarlari. Kesimlik kategoriyasi (asosiy predloglar). Fe'l. Fe'l negizlari va tarkibi. Fe'llarning asosiy shakllari. Fe'l zamonlarining yasalishi. Sifatdoshlar va ravishdoshlar. Masdar. Sifatdosh. Fe'l mayllari. Sifat va uning darajalari. Ega va kesimga ta'sir qiluvchi yuklamalar. Son. Sanoq, tartib son va ularning qo'llanilishi. Ot-kesimli sodda yig'iq gap. So'z turkumlari. Ism so'z turkumi. Harf so'z turkumi. Fe'l so'z turkumi. Aniqlik va noaniqlik kategoriyasi. Ismlarda ikklik va ko'plik kategoriyasi. Arab tilida kelishik. Egalik affiksarlari. Arab tilida "birlik"ning ifodalanishi. Fe'l mayllari. Sifat va uning darajalari.

Arab tilidagi maqsad va to'ldiruvchi ergash gap, aniqllovchi ergash gap, shart ergash gap, to'siqsiz ergash gap, sabab ergash gaplar haqida qisqa va umumiy tushunchalar.

Fors tili bo'yicha: Fors tili haqida umumiy ma'lumot. Fors alifbosi va yozuvi hamda uning o'ziga xos xususiyatlari (shamsiy va qamariy harflar). Diftonglar. Fors tili tovush tarkibi va uning alifboda ifodalanishi. Fors tilida harflarning talaffuzi, ularning yozilishi va o'qilishi. Arab satr usti belgilari (tashdid, hamza, tanvin, vasla).

Fors tilida gap va uning tuzilishi, arabiy va forsiy konstruksiyalar. Ot-kesimli sodda yig'iq gap. So'roq gapning yasalishi. Intonatsiya (ohang). Ot-kesimli va uning shakllari. Olmoshlar.

Forsiy izofaning yasalishi va imlosi. Izofa zanjiri. Otlarning ko'plik shakli. Egalik affiksarlari. Fors tilida sonlar (miqdor va tartib sonlar). Fors tilida yil, oy va kunlarning ifoda etilishi. Birlik va noaniqlikning ifodalanishi.

Fe'l. Fe'l negizlari va tarkibi. Fe'llarning asosiy shakllari. Fe'l zamonlarining yasalishi. Fe'llarda mayl kategoriyasi. O'timli va o'timsiz fe'llar. Fe'l nisbatlari. Vaqtning ifodalanishi. Sifatdoshlar va ravishdoshlar.

Ko'makchi va uning turlari. Yozuvning ifodalanishi.

Sifat va uning darajalari. Ravish va uning turlari. Ko'makchi so'zlar. Asosiy ko'makchilar va ularning turlari. Izofali old ko'makchilar, murakkab old ko'makchilar, ot ko'makchilari. Bog'lovchilar. Ergashdiruvchi bog'lovchilar, tanvin, hamza, tanvin, vasla. Yozuvning soddagi yuklamalari, inkor yuklamalari, kuchaytiruvchi yuklamalar, his-hiyajon yuklamalari.

So'z birikmalari va ularning turlari. Izofali so'z birikmalar. Old ko'makchili so'z birikmalari. Bitiruvchi so'z birikmalar. Murakkab so'z birikmalar. Sodda gaplar sintaksisi. Bir tarkibli va ikki tarkibli gaplar. Shaxssiz gaplar. Gap bo'laklari: gapning bosh bo'laklari (ega va kesim), gapning ikkinchi darajali bo'laklari. Ega bilan kesimning moslashuv turlari. Ot kesimli sodda yig'iq va sodda yoyiq gaplar. Fe'l kesimli sodda gaplar.

Qo'shma gaplar sintaksisi. Bog'langan qo'shma gaplar. Ergashgan qo'shma gaplar: ega ergash gap, kesim ergash gap, to'ldiruvchi ergash gap, aniqllovchi ergash gap, shart ergash gap, maqsad ergash gap, sabab ergash gap, payt ergash gap.

V. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim va topshiriqlar uchun tavsiya etiladigan mavzular:

Arab tili bo'yicha:

1. Arab tili bo'yicha: Arab tili alifbosi va yozuvi, u haqda qisqacha ma'lumot. Arab alifbosining o'ziga xos xususiyatlari. Munfasil va muttasil harflar. Diftonglar. Arab tili tovush tarkibi va uning alifboda ifodalanishi. Arab tilida harflarning talaffuzi, ularning yozilishi va o'qilishi. Unli va undosh harflar. Qisqa va cho'ziq unilarning yozuvda ifodalanishi. Belgilar. Arab tilida so'z yasalishi, vaznlar, arabiy konstruksiyalar. Arab tilida so'z aniq va noaniqligining ifodalanishi. Arab tilida so'z tarkibi. O'zak va uning turlari. Otlarda jins kategoriyasi. Ot va fe'l kesimli sodda yig'iq gap. So'roq va ko'rsatish olmoshlari. So'roq gapning yasalishi. Arab tilida son kategoriyasi. Olmoshlar. Aniqllovchi va uning turlari. Sifat va uning darajalari. Arabiy izofaning yasalishi va imlosi. Izofa zanjiri. Egalik affiksarlari. Kesimlik kategoriyasi (asosiy predloglar). Fe'l. Fe'l negizlari va tarkibi. Fe'llarning asosiy shakllari. Fe'l zamonlarining yasalishi. Sifatdoshlar va ravishdoshlar. Masdar. Sifatdosh. Fe'l mayllari. Sifat va uning darajalari. Ega va kesimga ta'sir qiluvchi yuklamalar. Son. Sanoq, tartib son va ularning qo'llanilishi. Ot-kesimli sodda yig'iq gap. So'z turkumlari. Ism so'z turkumi. Harf so'z turkumi. Fe'l so'z turkumi. Aniqlik va noaniqlik kategoriyasi. Ismlarda ikklik va ko'plik kategoriyasi. Arab tilida kelishik. Egalik affiksarlari. Arab tilida "birlik"ning ifodalanishi. Fe'l mayllari. Sifat va uning darajalari.
2. Arab tilidagi maqsad va to'ldiruvchi ergash gap, aniqllovchi ergash gap, shart ergash gap, to'siqsiz ergash gap, sabab ergash gaplar haqida qisqa va umumiy tushunchalar.
3. Arab tilidagi maqsad va to'ldiruvchi ergash gap, aniqllovchi ergash gap, shart ergash gap, to'siqsiz ergash gap, sabab ergash gaplar haqida qisqa va umumiy tushunchalar.
4. Arab tilidagi maqsad va to'ldiruvchi ergash gap, aniqllovchi ergash gap, shart ergash gap, to'siqsiz ergash gap, sabab ergash gaplar haqida qisqa va umumiy tushunchalar.
5. Arab tilidagi maqsad va to'ldiruvchi ergash gap, aniqllovchi ergash gap, shart ergash gap, to'siqsiz ergash gap, sabab ergash gaplar haqida qisqa va umumiy tushunchalar.
6. Arab tilidagi maqsad va to'ldiruvchi ergash gap, aniqllovchi ergash gap, shart ergash gap, to'siqsiz ergash gap, sabab ergash gaplar haqida qisqa va umumiy tushunchalar.
7. Arab tilidagi maqsad va to'ldiruvchi ergash gap, aniqllovchi ergash gap, shart ergash gap, to'siqsiz ergash gap, sabab ergash gaplar haqida qisqa va umumiy tushunchalar.
8. Arab tilidagi maqsad va to'ldiruvchi ergash gap, aniqllovchi ergash gap, shart ergash gap, to'siqsiz ergash gap, sabab ergash gaplar haqida qisqa va umumiy tushunchalar.
9. Arab tilidagi maqsad va to'ldiruvchi ergash gap, aniqllovchi ergash gap, shart ergash gap, to'siqsiz ergash gap, sabab ergash gaplar haqida qisqa va umumiy tushunchalar.
10. Arab tilidagi maqsad va to'ldiruvchi ergash gap, aniqllovchi ergash gap, shart ergash gap, to'siqsiz ergash gap, sabab ergash gaplar haqida qisqa va umumiy tushunchalar.

11. Olmoshlar. Mavzuga oid asosiy va qo'shimcha adabiyotlar asosida mashqlar bajarish.
12. So'z o'zagi. O'zak undoshlar. Shaki yasovchi undoshlar mavzusi bo'yicha qo'shimcha ma'lumot o'qish.
13. So'z vaznlari mavzusi bo'yicha qo'shimcha ma'lumot o'qish.
14. Jins kategoriyasi mavzusi bo'yicha qo'shimcha ma'lumot o'qish.
15. Kelishik kategoriyasi mavzusi bo'yicha qo'shimcha ma'lumot o'qish.
16. Son kategoriyasi. Ikkilik son mavzusi bo'yicha asosiy va qo'shimcha adabiyotlar asosida mashqlar bajarish.
17. Ko'plik son. To'g'ri va sinii ko'plik mavzusi bo'yicha asosiy va qo'shimcha adabiyotlar asosida mashqlar bajarish.
18. Son. Sanoq va tartib son va ularning qo'llanilishi mavzusi bo'yicha asosiy va qo'shimcha adabiyotlar asosida mashqlar bajarish.
19. Holat kategoriyasi mavzusi bo'yicha qo'shimcha ma'lumot o'qish.
20. Ismii gaplar mavzusi bo'yicha asosiy va qo'shimcha adabiyotlar asosida mashqlar bajarish.
21. So'roq gaplar va uning turlari mavzusi bo'yicha asosiy va qo'shimcha adabiyotlar asosida mashqlar bajarish.
22. Fe'lii gaplar mavzusi bo'yicha asosiy va qo'shimcha adabiyotlar asosida mashqlar bajarish.
23. Old ko'makchilar (predloglar) mavzusi bo'yicha asosiy va qo'shimcha adabiyotlar asosida mashqlar bajarish.
24. Predloglarga qo'shiluvchi birikma olmoshlar mavzusi bo'yicha qo'shimcha ma'lumot o'qish.
25. Kesimi old ko'makchi bilan kelgan ismii gap mavzusi bo'yicha asosiy va qo'shimcha adabiyotlar asosida mashqlar bajarish.
26. So'z birikmasi. Moslashgan (sifatlovchi) aniiqluvchi mavzusi bo'yicha qo'shimcha ma'lumot o'qish. Mashqlar bajarish.
27. Moslashmagan (qaratqichi) aniiqluvchi (izofa) mavzusi bo'yicha qo'shimcha ma'lumot o'qish. Mashqlar bajarish.
28. Egaga ta'sir qiluvchi yuklamalar mavzusi bo'yicha qo'shimcha ma'lumot o'qish.
29. Y mutlaq inkor yuklamasi mavzusi bo'yicha qo'shimcha ma'lumot o'qish.
30. Fe'l boblari. Uch undoshli fe'llarning I bobi. Fe'llning o'tgan va hozirgi-kelasi zamon shakli mavzusi bo'yicha qo'shimcha ma'lumot o'qish.
31. To'ldiruvchi mavzusi bo'yicha asosiy va qo'shimcha adabiyotlar asosida mashqlar bajarish.
32. Fe'l bilan kelgan birikma olmoshi
33. Fe'l mayllari mavzusi bo'yicha qo'shimcha ma'lumot o'qish.
34. II, V hamda III va VI bob fe'llari mavzusi bo'yicha qo'shimcha ma'lumot o'qish.
35. IV, VII va IX bob fe'llari mavzusi bo'yicha qo'shimcha ma'lumot o'qish.
36. VIII va X bob fe'llari mavzusi bo'yicha qo'shimcha ma'lumot o'qish.
37. Fe'l vaznlaridan yasalgan sifatdosh shakllari mavzusi bo'yicha qo'shimcha ma'lumot o'qish.

38. Fe'l vaznlaridan yasalgan masdar shakllari mavzusi bo'yicha qo'shimcha ma'lumot o'qish.
39. Ijtimoiy mavzularda sodda matnlar tuzish.

Fors tili bo'yicha:

1. Fors alifbosi, harf shakllari.
2. Fors alifbosi, harf shakllari.
3. O'zbek tili sodda yig'iq gap.
4. O'zbek tili olmoshlar (in) va (on).
5. asl bog'lamasi.
6. So'roq gapning yasalihi. CH e va ke so'roq olmoshlar.
7. Bali va naxeir so'zlari haqida.
8. Bog'lama va uning shakllari. Bog'lamaning tushunishi.
9. O'zbek tili sodda yig'iq gap.
10. Ko'rsatish olmoshlar (in) va (on).
11. Forsii izofaning yasalihi va imlosi. Izofa zanjiri.
12. Otlarning ko'plik shakli
13. Egalik affiksleri.
14. Miqdor sonlar.
15. Tartib sonlar.
16. Fe'l. Fe'l negizlari va tarkibi.
17. Fe'llarning asosii shakllari.
18. Fe'l zamonlarining yasalihi.
19. Fe'llarda mayl kategoriyasi.
20. O'timli va o'timsiz fe'llar.
21. Matn o'qish va lug'at bilan ishlash.
22. Fe'l nisbatlari.
23. Vaqtning ifodalanishi.
24. Sifatdoshlar va ravishdoshlar.
25. Sifat va uning darajalari.
26. Sodda gaplar sintaksisi.
27. Bir tarkibli va ikki tarkibli gaplar.

Ishchi dasturni shakllantirish jarayonida mustaqil ta'lim soatlari hajmiga mos holda mavzularni tanlab belgilash tavsiya etiladi.

Talaba "Sharq tillari va eski o'zbek yozuvi" fanidan mustaqil ta'limni tashkil etish va topshiriqlarni bajarishda fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda mavzular bo'yicha referat, taqdimot tayyorlashi tavsiya etiladi. Bunda o'qitish va nazorat kilishning avtomatlashtirilgan tizimlari, fan buyicha qo'shimcha adabiyotlar bilan ishlash hamda Internet tarmog'idan foydalanishi maqsadga muvofiq. Mustaqil ishlar joriy nazorat tarkibida baholanadi.

VI. Asosii va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbalari

Asosii adabiyotlar

1. Ibrohimov N., Yusupov T. Arab tili grammatikasi. 1-, 2-jildlar. –T., 1998, 2003.
2. Faruk Abu-Chacra. Arabic: An Essential Grammar. Routledge, 2007.
3. Abduşamadov M. Fors tili. –T.: Sharq, 2007.
4. Anousha Shahsavari, Blake Atwood. Persian of Iran Today, 2 Volume. UT Austin Center for Middle Eastern Studies, 2013.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Sh.M.Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016-yil yakunlari va 2017-yil istiqbollari bag'ishlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. // Xalq so'zi gazetasi. 2017-yil 16-yanvar, №11.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi" to'g'risidagi Farmoni (Xalq so'zi 2017-yil, 8-fevral)
3. Sh.M.Mirziyoyev Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilanbirga quramiz. T.: O'zbekiston, 2017
4. Sh.M.Mirziyoyev Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. T.: O'zbekiston, 2017.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari" to'g'risida (Xalq so'zi 2017-yil, 21-aprel).
6. Baranov X. Arabsko-russkiy slovar. –M., 1985.
7. Xolidov B. Arab tili darsligi. –T.: O'qituvchi, 2007.
8. Abdujabborov A. Arab tili. –T., 2007.
9. Talabov E. Arab tili. –T.: O'qituvchi, 1993.
10. Hasanov M., Abzalova M. Arab tili darslari. –T.: Nihol, 2010.
11. Quronbekov A., Vohidov A., Ziyayeva T. Fors tili. –T.: Musiqa, 2009.
12. Rubinchik Yu.A. Grammatika sovremennogo persidskogo literaturnogo yazika. –M., 2001.
13. Rubinchika Yu.A. Persidsko-russkiy slovar. –M., 1965.
14. Muin M. Farhang-e forsi. –Tehron, 1371.
15. Is'hoqov F. Eski o'zbek tili va yozuvi. – Toshkent. 1995.

Internet saytlari

1. <http://library.ziyounet.uz/uz/book/35164>
2. <http://library.ziyounet.uz/uz/book/35149>
3. <http://library.ziyounet.uz/uz/book/41245>
4. <http://library.ziyounet.uz/uz/book/40578>
5. <http://library.ziyounet.uz/uz/book/34135>
6. <http://library.ziyounet.uz/uz/book/33460>
7. <http://library.ziyounet.uz/uz/book/33430>
8. <http://library.ziyounet.uz/uz/book/29850>

9. <http://library.ziyounet.uz/uz/book/17115>
10. <http://library.ziyounet.uz/uz/book/36849>
11. <http://library.ziyounet.uz/uz/book/57597>
12. <http://library.ziyounet.uz/uz/book/10886>
13. <http://library.ziyounet.uz/uz/book/9549>
14. <http://library.ziyounet.uz/uz/book/56805>
15. <http://library.ziyounet.uz/uz/book/35>